

ANDRZEJ MICHAŁSKI

Akademia Muzyczna im. Stanisława Moniuszki w Gdańsku

Wydział Dyrygentury Chóralnej, Muzyki Kościelnej, Edukacji Artystycznej, Rytmiki i Jazzu

Katedra Pedagogiki Muzyki

Dwie najnowsze koncepcje wywyższenia wychowania muzycznego w Polsce

STRESZCZENIE:

Autor artykułu dokonuje podsumowania ogólnopolskiej dyskusji na temat projektu nowej dyscypliny muzycznej, będącej wywyższeniem wychowania muzycznego. Przytacza jej założenia w obszarze teoretycznym i praktycznym. Zgłębia również nowe pojęcia związane z ontologią pedagogiki muzyki. Całość wypowiedzi jest doniesieniem o niezwyklej wadze w całej historii rozwoju pedagogiki muzyki, w dążeniu do utworzenia dyscypliny w obszarze Sztuki w dziedzinie Sztuk Muzycznych. Otworzyła się bowiem szansa na właściwy, pełny, artystyczny i jednocześnie akademicki rozwój pedagogiki muzyki.

SŁOWA KLUCZOWE: pedagogika muzyki, dyscypliny muzyczne, ontologia pedagogiki muzyki

Karol Szymanowski pisał w 1931 roku o dwóch największych wartościach sztuki muzycznej: o wywyższeniu człowieka poprzez jego bezpośredni kontakt ze sztuką oraz o tym, że poprzez swoje ponadczasowe ideały wychowania, *powszechność, moc jednoczącą i siłę organizującą* może ona *wesprzeć system wychowania społecznego* [Szymanowski 1931]. Przytaczane tu wartości, wraz ze wskazówkami dla działań państwa w zakresie polityki kulturalnej, mieszczą się znakomicie w obszarze działań obecnej Edukacji muzycznej. Ten właśnie kierunek, na równi z innymi, zasługuje na własną dyscyplinę muzyczną.

Przytoczone tu dwa elementy: pierwszy to współczesna pragmatyka edukacji muzycznej – mam tu na myśli polską koncepcję wychowania muzycznego – i drugi, to teoria, czyli nowe spojrzenie na istotę pedagogiki muzyki. Są to podstawowe, niezmiennie, chociaż dyskusyjne wartości pedagogiki muzyki. Elementy te stanowią obecnie podstawę do założeń projektu nowej dyscypliny muzycznej, w której znalazłaby się również Edukacja muzyczna.

Omówię zatem pokrótce przytoczone tu kwestie.

Już kilkadziesiąt lat trwają starania o utworzenie nowej dyscypliny muzycznej, w której m.in. pedagogicy edukacji muzycznej mieliby możliwość uzyskiwania stopni naukowych i zawodowych. Edukacja muzyczna, jak żaden inny kierunek, została wyposażona w cały wachlarz ideałów wychowania przez sztukę oraz narzędzia do nauczania społeczeństwa. Jest też środkiem przekazu ponadczasowych wartości, które niesie ze sobą sztuka muzyczna.

W latach 2010-2016 Katedra Pedagogiki Muzyki Akademii Muzycznej w Gdańsku realizowała zadania naukowe mające na celu usystematyzowanie elementów teoretycznych i praktycznych będących istotą Edukacji muzyki, a w szerszym pojęciu – pedagogiki muzyki. Owocem kolejnych Konwencji Pedagogiki Muzyki jest pięć tomów monografii, które ukazały się pod następującymi tytułami:

1. *Tożsamość pedagogiki muzyki* [2012];
2. *Tradycje myśli pedagogicznej w nauczaniu muzyki* [2013];
3. *Wokół teoretycznych podstaw kształcenia muzycznego* [2014];
4. *Ontologia pedagogiki muzyki. Europejskie systemy edukacji muzyki* [2015];
5. *Pedagogika muzyki. Ideały. Wartości. Pragmatyka* [2016].

Wydano też monografię w języku angielskim dotyczącą ewolucji ustroju szkolnictwa muzycznego w Polsce w latach 1945-1964 [Michalski 2015].

Tematy poruszane w wymienionych publikacjach były uprzednio przedmiotem dyskusji plenarnych i wystąpień wielu uczonych, pedagogów-artystów z Polski, m.in.: Lecha Mokrzeckiego, Zofii Konaszkiewicz, Marii Maturzewskiej, Marii Przychodzińskiej, Barbary Smoleńskiej-Zielińskiej, Grażyny Poraj, Jadwigi Uchyły-Zroski, Anny Janosz, Barbary Kamińskiej, Andrzeja Michalskiego, Anny Walugi oraz uczonych z Austrii, Niemiec, Czech, Słowacji, Chorwacji, Ukrainy oraz Litwy. Nic zatem dziwnego, że dorobek Konwencji Pedagogiki Muzyki stał się - obok innych spotkań, a także licznych tomów dzieł z drugiej połowy XX wieku - przewodnikiem do późniejszych dyskusji nad projektem dyscypliny obejmującej Edukację muzyczną.

Przełomową datą jest 12.12.2015 r. kiedy to na zjeździe dziekanów i kierowników katedr Edukacji uczelni muzycznych powołano grupę złożoną z dziewięciu osób,

w tym moją osobę, celem skonstruowania projektu nowej dyscypliny obejmującej swym obszarem Edukację muzyczną, Muzykę kościelną, Muzykoterapię i Psychologię muzyki. Nowością dla wszystkich była polityka Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego polegająca na utworzeniu jednej wspólnej dyscypliny. W tym konkretnym przypadku, było to korzystne dla wszystkich zainteresowanych, chociaż nie obyło się bez nieporozumień.

Projekt generalnie zawiera dwa najważniejsze elementy: teorię dyscypliny oraz praktykę. Przeanalizuję tutaj tylko te treści, które posłużyły do ustalenia zakresu teorii i praktyki dla Edukacji muzycznej.

I. TEORIA

Teoretyczne rozważania niezbędne podczas budowania treści do nowej dyscypliny przedstawiłem w swoim wystąpieniu pt. *Ontologia muzyki* podczas III Konwencji Pedagogiki Muzyki w Gdańsku w maju 2015 roku. Z uwagi na przełomowy charakter poruszanych w tym wystąpieniu kwestii, większe fragmenty części teoretycznej – celem szerokiej popularyzacji oraz ścisłości myśli – były już publikowane. Szerzej można się z nimi zapoznać w monografii *Muzyka i refleksja pedagogiczna. Perspektywy – interpretacje – pogranicza* pod redakcją Joanny Jemielnik i Joanny Pośluszej [Michalski 2015, s. 17-29]. Nadmienię, że w artykule wyjaśniłem w jaki sposób rozumiem słowo „ontologia” w przypadku ontologii pedagogiki muzyki [Michalski 2015, s. 17]. Zwróciłem także uwagę na podstawowe składowe tej ontologii, które zostały już zaakceptowane przez większość artystów i pedagogów kadry akademickiej, a które znalazły również swoje miejsce w treści nowej dyscypliny i należą do części teoretycznej. Określeniem „pedagogika muzyki” możemy nazwać dwa obszary obejmujące: z jednej strony ustrój szkolnictwa muzycznego, kształcenie profesjonalnych muzyków i nauczycieli, samokształcenie oraz proces nauczania i badania (owo *nauczanie muzyki*) i z drugiej strony - w szerokim kontekście pedagogicznym – obszar o oddziaływaniu, ideałach, a także celach wychowania przez sztukę, czyli modelowaniu jednostki i całego społeczeństwa (owo *wychowanie muzyczne*) [Michalski 2015, s. 20]. We wspomnianym artykule przedstawiłem główne cele współczesnego kształcenia muzycznego oraz pedagogiki muzyki [Michalski 2015, s. 20-22]. Zwróciłem również uwagę na obszary badawcze współczesnej pedagogiki, do których zaliczyłem m.in.: badania monograficzne, społeczno-socjologiczne i psychologiczne uwarunkowania rozwoju kultury muzycznej, a także badania projekcyjne stanowiące propozycje rozwiązań problemów dydaktycznych (metodycznych), organizacyjnych i artystycznych [Michalski 2015, s. 23-25]. Uważam, że do podejmowania decyzji naukowych dotyczących przyjęcia i zaakceptowania proponowanej roli pedagogiki muzyki zachęca przede wszystkim nieprzebrany dorobek naukowy oraz artystyczny kadry pedagogicznej uczelni muzycznych i instytutów muzycznych na uniwersytetach, powstały w XX i na początku XXI wieku w Polsce i na świecie. Uważam, że „należy zadbać, aby pedagogika muzyki była dyscypliną sztuki muzycznej o zwartym i systematycznym układzie pojęć i twierdzeń oraz metodologii” [Michalski 2015, s. 27].

Przytoczone powyżej kwestie z zakresu głoszonej przeze mnie teorii pedagogiki muzyki znalazły się w przygotowanym projekcie.

II. PRAKTYKA

Drugim, równie istotnym zagadnieniem składającym się na projekt nowej dyscypliny z obszaru Edukacji muzycznej, jest praktyka i dydaktyka. W oparciu o fragmenty omawianego projektu można przytoczyć najważniejsze z nich dotyczące owej pragmatyki.

Edukacja muzyczna jako dyscyplina artystyczna zawiera w sobie wiele kierunków badawczych, jednak **pierwszoplanową, wiodącą rolę odgrywa w nich sama muzyka i muzyczne dzieło w kontekście ich wpływu na człowieka.**

Wśród teorii i koncepcji muzyczno-edukacyjnych na szczególną uwagę zasługują takie, których problematyka związana jest z rozwojem wrażliwości człowieka; ze sztuką muzyczną w całej złożoności swych funkcji i wartości; z procesem kształcenia i wychowania oraz uwarunkowaniami psychospołecznymi i psychofizycznymi tego procesu.

U podstaw dorobku Edukacji muzycznej leżą wypracowane w toku praktyki główne systemy:

- **system Carla Orffa** – z elementarną funkcją wychowawczą muzyki, dostrzeganiem potencjału twórczego tkwiącego w każdym dziecku; system mający polskich przedstawicieli i specjalistów;
- **system Zoltána Kodály’a** – głęboko osadzony w rodzimej muzyce ludowej oraz wywiedziona z niej twórczość o wysokich walorach artystycznych; stosujący śpiew jako środek poznawania muzyki wraz z niezwykle skuteczną formą kształcenia i sublimacji słuchu muzycznego przy zastosowaniu metody solmizacji relatywnej. W polskiej literaturze specjalistycznej i naukowej system ten doczekał się wielu eksperymentów artystyczno-edukacyjnych, których wyniki stosuje się w praktyce. Jako przedmiot badań stał się podstawą kilku rozpraw doktorskich i habilitacyjnych;
- **system Emila Jaques-Dalcroze’a** – twórcy metody Rytmiki, tak mocno wpisanej w programy edukacji, mającej wielu wybitnych polskich przedstawicieli o fundamentalnym dorobku artystycznym, pedagogicznym i naukowo-badawczym.

Wspomniane systemy (określane także jako koncepcje) doczekały się wielu światowych adaptacji (w tym koncepcja Zoltána Kodály’a – adaptacji polskiej). Warto podkreślić, że systemy te stanowią również jedną z podstaw tzw. **polskiej koncepcji wychowania muzycznego**, zwanej też pluralistyczną, autorstwa Marii Przychodzińskiej [1979] oraz są twórczo wykorzystywane w autorskich programach nauczania.

Opis i badanie procesu, jaki przebiega w czasie uczenia się muzyki, stał się podstawą **teorii uczenia się muzyki Edwina E. Gordona** (tzw. GTML – *Gordon Theory of Music Learning*), który szczególną uwagę i wieloletnie badania naukowe poświęcił *audiacji*, czyli muzycznemu myśleniu, będącemu podstawą twórczych kontaktów człowieka z muzyką. Teoria ta stała się również przedmiotem analiz i studiów, zastosowania w praktyce oraz badań, także w Polsce.

* * *

Grupa konstruująca projekt dokumentu napotkała poważny problem w znalezieniu odpowiedniej nazwy dla nowej dyscypliny, która:

- nie powinna być w jakikolwiek sposób kojarzona z zakresem lub obszarem innych dyscyplin,
- nie powinna również wiązać się bezpośrednio z procesem dydaktycznym i kształceniem prowadzonym w szkolnictwie wyższym,
- powinna natomiast objąć kilka wymienionych wcześniej kierunków.

Upadła zatem nazwa dyscypliny *Pedagogika muzyki*, a także *Edukacja muzyczna*. Wśród dwunastu propozycji najwięcej głosów otrzymały dwie: *Funkcjonalne sztuki muzyczne* oraz *Kultura muzyczna*.

Ostatecznie, dla nowej dyscypliny przyjęto nazwę powstałą w wyniku dyskusji, która odbyła się w Akademii Muzycznej w Poznaniu – *Funkcjonalne sztuki muzyczne*. Dyscyplina ma funkcjonować w obszarze Sztuki, w dziedzinie Sztuk Muzycznych. W uzasadnieniu wyboru nazwy przyjęto, że spełnia ona wszystkie warunki, ponieważ (za prof. dr hab. Wojciechem Darłakiem):

1. precyzuje specyfikę nowej dyscypliny, odróżniając ją od innych dyscyplin muzycznych; tą specyfiką jest rola muzyki jako czynnika sprawczego, narzędzia oddziaływania na człowieka i społeczeństwo;
2. oddaje złożoność nowej dyscypliny, co było przedmiotem dyskusji i ustaleń w toku prac nad zakresem i uzasadnieniem;
3. podkreśla muzyczność dyscypliny bez wskazywania na związki z pedagogiką, dydaktyką (które jednak w szczegółowym zakresie pozostają jako główny nurt artystyczno-badawczy);
4. ma formę zwartą, odpowiednią do nazw innych dyscyplin (w różnych dziedzinach), a zarazem oryginalną;
5. brzmi nowocześnie i ma charakter otwarty na nowe wątki.

Na końcu dodano, że opracowany przez nas zakres dyscypliny będzie gwarantem czystości dyscypliny.

Przypomnę, że w obszarze nowej dyscypliny znalazły się: Edukacja muzyki, Muzyka kościelna, Muzykoterapia oraz Psychologia Muzyki.

Należy przyznać, że takiej odważnej nazwy nikt się nie spodziewał. Pamiętajmy jednak, iż na przestrzeni lat nazwa wydziałów kształcących i wychowujących pedagogów muzyki zmieniała się wielokrotnie. Prześledźmy to na przykładzie PWSM w Łodzi. Wydział:

- *Nauczycielski (1945)*,
- *Pedagogiczny (1946)*,
- *Nauczycielsko-Instruktorski (1950 - potrzeba dostarczenia wykwalifikowanych instruktorów amatorskiego ruchu muzycznego)*,
- *Pedagogiki Muzycznej i Dyrygentury Zespołami Wokalnymi i Instrumentalnymi (1953 - nacisk polityczny na rozwijanie pieśni masowej poprzez tworzenie chórów amatorskich)*,

- *Pedagogiczny (1959) oraz*
- *Wychowania Muzycznego (1965 - szerokie wykorzystanie absolwenta z uwagi na niezwykle precyzyjne wykształcenie muzyczno-dydaktyczne). Nazwy te na uczelniach pojawiały się w różnym czasie [Michalski 2009].*

Jesteśmy oto świadkami historycznej i przełomowej chwili. Otworzyła się bowiem szansa na właściwy, pełny, akademicki rozwój pedagogiki muzyki, a wraz z nią – pochyłonych w refleksji naukowej nad sztuką muzyczną – pozostałych dyscyplin muzycznych.

Dnia 21 marca 2016 roku Centralna Komisja przyjęła treść oraz nazwę nowej dyscypliny muzycznej. Całość złożonego dokumentu (06.04.2016) czeka na podpis ministra.

Pedagogika muzyki doczeka się najpewniej – używając słów mistrza Karola Szymanowskiego – swojego wywyższenia i osiadzie na stałe wśród innych dyscyplin muzycznych.

Należy mieć nadzieję, że pojęcia z dziedziny pedagogiki muzyki nad którymi pracowano już w połowie XX wieku, a mające obecnie historyczne szanse na swoje praktyczne zaistnienie, staną się powszechnymi elementami działań na gruncie artystyczno-pedagogicznym oraz w obszarze wszelkiej praktyki muzycznej. Uważam, że „należy zadbać, aby pedagogika muzyki była dyscypliną sztuki muzycznej o zwartym i systematycznym układzie pojęć i twierdzeń oraz metodologii” [Michalski 2015, s. 27].

Na koniec chcę zapytać: kto nam - pedagogom muzyki - przeszkodzi gromadzić wiedzę i być rozumnym w swojej sprawie?

BIBLIOGRAFIA

Michalski Andrzej (2009), *Wyższe szkolnictwo muzyczne w Polsce w latach 1945-1964. Założenia organizacyjno-programowe i wybrane elementy rzeczywistości*. Bydgoszcz: Wydawnictwo Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego.

Michalski Andrzej (red.) (2012), *Tożsamość pedagogiki muzyki*, I tom serii *Pedagogika muzyki. Cechy-aksjologia-systematyka*. Gdańsk: Wydawnictwo Athenae Gedanenses.

Michalski Andrzej (red.) (2013), *Tradycje myśli pedagogicznej w nauczaniu muzyki*, II tom serii *Pedagogika muzyki. Cechy-aksjologia-systematyka*. Gdańsk: Wydawnictwo Athenae Gedanenses.

Michalski Andrzej (red.) (2014), *Wokół teoretycznych podstaw kształcenia muzycznego*, III tom serii *Pedagogika muzyki. Cechy-aksjologia-systematyka*. Gdańsk: Wydawnictwo Athenae Gedanenses.

Michalski Andrzej (2015), *Higher music education in Poland in the period between 1945 and 1964*. Gdańsk: Wydawnictwo Athenae Gedanenses.

Michalski Andrzej (2015), *Ontologia pedagogiki muzyki*. [W:] Joanna Jemielnik, Joanna Pośluszna (red.), *Muzyka i refleksja pedagogiczna. Perspektywy – interpretacje – pogranicza* (s. 17-29). Kraków: Wydawnictwo Aureus.

Michalski Andrzej (red.) (2015), *Ontologia pedagogiki muzyki. Europejskie systemy edukacji muzyki*, IV tom serii *Pedagogika muzyki. Cechy-aksjologia-systematyka*. Gdańsk: Wydawnictwo Athenae Gedanenses.

Michalski Andrzej (red.) (2016), *Pedagogika muzyki. Ideały. Wartości. Pragmatyka*, V tom serii *Pedagogika muzyki. Cechy-aksjologia-systematyka*. Gdańsk: Wydawnictwo Athenae Gedanenses.

Przychodzińska Maria (1979), *Polskie koncepcje powszechnego wychowania muzycznego. Tradycje – współczesność*. Warszawa: WSiP.

Szymanowski Karol (1931), *Wychowawcza rola kultury muzycznej w społeczeństwie*. Warszawa - Kraków: Wydawnictwo J. Mortkowicza.

The two most recent concepts of elevating music education in Poland

SUMMARY:

The article summarizes a nationwide discussion on the project concerning a new music discipline that elevates music education. It outlines its assumptions in terms of theory and practice. It also explores new notions connected with the ontology of music pedagogy. In general, the text is a report of utmost importance in the whole history of music pedagogy development, the aim of which is to establish a discipline within the field of Art, the faculty of Musical Arts. Finally, there has appeared a chance for a proper, full, artistic and academic development of music pedagogy.

KEYWORDS: music pedagogy, music disciplines, ontology of music pedagogy